

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vladimíra Sládečka, soudce Tomáše Lichovníka a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatele **RNDr. O. Š., Ph.D.**, zastoupeného Mgr. et Mgr. Janem Kořánem, advokátem se sídlem v Praze 1, Opletalova 1015/55, proti výrokům II, III a IV rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře č. j. 15 Co 295/2019-548 ze dne 17. 10. 2019, za účasti **Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře**, jako účastníka řízení, a **prof. RNDr. M. M., CSc.**, zastoupeného JUDr. Davidem Černým, advokátem se sídlem v Praze 8, Nad Šutkou 1811/12, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Výroky II, III a IV rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře č. j. 15 Co 295/2019-548 ze dne 17. 10. 2019 bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví podle článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II, III a IV rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře č. j. 15 Co 295/2019-548 ze dne 17. 10. 2019 se ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel se v řízení před Ústavním soudem domáhá zrušení výše uvedených výroků rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále jen „odvolací soud“), kterými bylo v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví ke specifikovaným nemovitým věcem, vedeném k žalobě stěžovatele u Okresního soudu v Táboře (dále jen „nalézací soud“) pod sp. zn. 11 C 120/2015, rozhodnuto o nákladech řízení. Napadenými výroky byly podle stěžovatelova názoru porušeny čl. 95 odst. 1 Ústavy, čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Řízení před obecnými soudy

2. Nalézací soud rozsudkem č. j. 11 C 120/2015-468 ze dne 10. 5. 2019, ve znění doplňujícího rozsudku č. j. 11 C 120/2015-506 ze dne 8. 7. 2019, podílové spoluvlastnictví stěžovatele a vedlejšího účastníka zrušil a určil, které z dotčených nemovitých věcí se přikazují do výlučného vlastnictví kterého z původních spoluvlastníků; dále nalézací soud uložil vedlejšímu účastníku zaplatit stěžovateli přiměřenou náhradu ve výši 89 980 Kč. O náhradě nákladů řízení rozhodl nalézací soud tak, že stěžovatel je povinen zaplatit státu 5 495 Kč (výrok V), vedlejší účastník 495 Kč (výrok VI), a konečně rozhodl, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů řízení právo (výrok VII), neboť stěžovatel byl v řízení úspěšný co do zrušení spoluvlastnictví, nikoli již co do způsobu jeho vypořádání; nalézací soud proto postupoval podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“).

3. Odvolací soud k odvolání obou účastníků řízení (vedlejšího účastníka pouze proti výroku o povinnosti k náhradě nákladů řízení, stěžovatele i do merita) rozsudek nalézacího soudu (až na drobné odchylky) v meritu potvrdil (výrok I napadeného rozsudku). Napadenými výroky II, III a IV rozsudku rozhodoval odvolací soud o náhradě nákladů řízení; změnil výroky V a VI rozsudku nalézacího soudu tak, že stěžovatel je povinen nahradit sám celé náklady řízení státu ve výši 5 990 Kč (výrok II). Dále odvolací soud změnil rozhodnutí o povinnosti k náhradě nákladů řízení mezi účastníky řízení – stěžovateli bylo uloženo zaplatit vedlejšímu účastníku na náhradě nákladů řízení 365 075,41 Kč za řízení před nalézacím soudem (výrok III) a 62 454,15 Kč na náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok IV).

4. Odvolací soud ve vztahu k napadeným výrokům III a IV rozsudku vyšel z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (dále též „dovolací soud“), podle které je třeba vystihnout podstatu sporu mezi účastníky řízení (spoluvlastníky), k níž bylo vedeno dokazování, bez ohledu na to, který z nich podal žalobu. Na zrušení spoluvlastnictví panovala mezi účastníky shoda, sporný byl způsob vypořádání zrušeného spoluvlastnictví, které se nakonec uskutečnilo podle návrhu vedlejšího účastníka. Vedlejšímu účastníku tak podle odvolacího soudu vzniklo právo na náhradu nákladů řízení podle § 142 odst. 1 o. s. ř.; zároveň neshledal důvody pro výjimečný postup podle § 150 o. s. ř., neboť stěžovatel po celou dobu řízení setrval na svém stanovisku, že všechny nemovité věci mají být pro nedělitelnost celku přikázány do jeho výlučného vlastnictví. Stejnou logiku (hledisko úspěchu ve věci) pak odvolací soud v souladu s § 148 odst. 1 o. s. ř. uplatnil i ve vztahu k vzniklým nákladům státu (výrok II).

III. Argumentace stěžovatele

5. Napadené výroky rozsudku odvolacího soudu, zavazující stěžovatele k náhradě nákladů řízení, jsou podle jeho přesvědčení zjevně nespravedlivé a neústavní. Stěžovatel na podporu své argumentace odkazuje například na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2578/18 ze dne 21. 5. 2019 (všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>), podle kterého pochybení při rozhodování o nákladech řízení může nabýt ústavněprávní dimenze, interpretuje-li a aplikuje-li obecný soud zákonná ustanovení svévolně nebo v extrémním rozporu s principy spravedlnosti.

6. Stěžovatel považuje za extrémně nepřiměřenou a odporující principu spravedlnosti úvahu odvolacího soudu, že vedlejší účastník měl v řízení plný úspěch, zatímco stěžovatel v řízení žádný úspěch neměl. Podle stěžovatele nelze uvažovat o tom, že by neměl ve sporu úspěch, bylo-li vyhověno jeho návrhu na zrušení podílového spoluvlastnictví účastníků, a zejména bylo-li rozhodnuto o přikázání přibližně poloviny pozemků do výlučného vlastnictví stěžovatele (21 z celkem 44 nedělených pozemků). V meritu věci tak bylo rozhodnuto v souladu s návrhem stěžovatele na vypořádání podílového spoluvlastnictví; stěžovatel byl ohledně přikázaných pozemků úspěšný i v otázce navrhovaného způsobu vypořádání.

7. Dále stěžovatel zpochybňuje účelnost jednoho z úkonů právní služby vedlejšího účastníka a namítá, že odvolací soud nevypořádal důvody, pro které bylo podle něj, v případě postupu podle § 142 odst. 1 o. s. ř. (podle stěžovatele primárně nesprávného), namísto aplikovat § 150 o. s. ř. [viz nález sp. zn. I. ÚS 218/09 ze dne 15. 10. 2009 (N 216/55 SbNU 33)]. Způsob vypořádání se podle stěžovatele odvíjel od posouzení (nikoli jednoznačné) otázky, je-li jeden z klíčových pozemků reálně dělitelný. Jelikož nebylo možné předem odhadnout, jak nalézací soud danou otázku posoudí, měla by uvedená okolnost být zohledněna jako důvod zvláštního zřetele hodný ve smyslu § 150 o. s. ř., podobně jako neúčelné navýšení nákladů řízení

v důsledku nekvalitního posudku soudem ustanoveného znalce, což vedlo k vypracování posudku nového (a vzniku dalších nákladů).

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, která byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a dospěl k závěru, že je přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

9. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníka i vedlejšího účastníka k vyjádření k ústavní stížnosti a připojil spis nalézacího soudu.

10. Odvolací soud ve svém vyjádření nad rámec odůvodnění rozsudku, na něž odkázal, uvedl, že přihlížel nejen k námitkám účastníků vzneseným v odvolacím řízení, ale i k rozhodovací praxi Nejvyššího soudu (např. usnesení sp. zn. 22 Cdo 1523/2017 ze dne 3. 5. 2017). Odvolací soud se vyjádřil, že náležitě zohlednil specifikum daného řízení, nerozhodoval paušálně, nýbrž své úvahy promítl do konkrétní souzené věci, zohlednil postoje účastníků řízení v celém jeho průběhu a zvážil i aplikaci § 150 o. s. ř. Své rozhodnutí nepovažuje odvolací soud za nepřezkoumatelné a nedomnívá se, že by ústavní práva stěžovatele porušil jinak.

11. Vedlejší účastník se vyjádřil, že se ztotožňuje s názorem odvolacího soudu, souladným s judikaturou Nejvyššího soudu. Stěžovatel podle vedlejšího účastníka po celou dobu řízení sverpě odmítal jiný než jím navrhovaný způsob vypořádání zrušeného spoluvlastnictví; nalézací řízení trvalo čtyři roky právě proto, že se vedlo dokazování k tvrzením stěžovatele, že pozemky nelze rozdělit, což nakonec nebylo prokázáno a pozemky byly nalézacím soudem spravedlivě rozděleny mezi bývalé spoluvlastníky (jak vedlejší účastník od počátku navrhoval). Kdyby stěžovatel netrval po celou dobu řízení na svém, mohly být náklady účastníků řízení podstatně nižší. Argumentace stěžovatele podle vedlejšího účastníka postrádá ústavněprávní přesah – jednak proto, že mu jde pouze o náklady řízení, dále proto, že mu nebyl upřen prostor jednat a argumentovat před nezávislým soudem, který pouze jeho náhledu nepřisvědčil.

12. Stěžovateli byla uvedená vyjádření zaslána k replice, v níž (podobně jako v ústavní stížnosti) znovu zpochybnil závěr odvolacího soudu, který z účastníků (ne)měl v řízení úspěch a proč, neboť na něm závisí rozhodnutí, kdo ponese nemalé náklady řízení. Kromě toho, že stěžovatele nelze považovat za v řízení neúspěšného, byla-li mu do vlastnictví přikázána polovina vypořádávaných pozemků, není z téhož důvodu ani spravedlivé stanovit sazbu mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby z tarifní hodnoty odpovídající ceně všech pozemků tvořících zrušené spoluvlastnictví. Dále stěžovatel trvá na tom, že jeho argumentace k aplikaci § 150 o. s. ř. nebyla odvolacím soudem dostatečně vypořádána. K tvrzenému nedostatku ústavněprávní dimenze věci stěžovatel opakuje argumentaci, obsaženou již v ústavní stížnosti.

VI. Přerušování řízení o ústavní stížnosti

13. Senát příslušný k projednání a rozhodnutí v této věci dospěl při jejím předběžném projednání k závěru, že v otázce ústavně konformního výkladu § 142 o. s. ř. v řízeních majících povahu *iudicia duplex* existuje v nálezové judikatuře Ústavního soudu [viz nálezy

sp. zn. I. ÚS 1441/11 ze dne 22. 9. 2011 (N 168/62 SbNU 481), sp. zn. II. ÚS 572/19 ze dne 12. 12. 2019 a sp. zn. III. ÚS 186/20 ze dne 10. 6. 2020] názorový rozpor, který je třeba odstranit postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Proto usnesením č. j. I. ÚS 262/20-33 ze dne 21. 7. 2020 přerušil řízení a předložil tuto otázku k posouzení plénu, které se však při svém hlasování sp. zn. Pl. ÚS-st. 51/20 dne 13. 10. 2020 pro přijetí předloženého návrhu stanoviska nevyslovalo potřebnou většinou hlasů (§ 13 ve spojení s § 23 zákona o Ústavním soudu). První senát následně usnesením č. j. I. ÚS 262/20-36 ze dne 3. 11. 2020 rozhodl o pokračování v řízení o ústavní stížnosti stěžovatele.

VII. Upuštění od ústního jednání

14. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – skutková zjištění i právní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou patrné z přiložených podání a rozhodnutí.

VIII. Posouzení Ústavního soudu

15. Ústavní soud po seznámení s obsahem všech jemu zaslanych podání i s obsahem spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VIII. a) Obecná východiska rozhodování o nákladech řízení v civilním sporném řízení

16. Při rozhodování o nákladech řízení platí v civilním řízení sporném dvě základní pravidla: 1. pravidlo úspěchu ve věci (§ 142 o. s. ř.); 2. pravidlo procesního zavinění na zastavení řízení (§ 146 odst. 2 o. s. ř.). První z nich se uplatní v případech konečného meritorního rozhodnutí a zákon z něj zároveň upravuje výjimky (např. § 143 o. s. ř.); druhé se použije v případech, kdy je řízení ukončeno usnesením o zastavení řízení, takže soud neřeší meritum věci a nerozhoduje podle § 146 odst. 1 o. s. ř. tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (smír, zastavení řízení v situaci, kdy nelze zjistit procesní zavinění). Na obě uvedená pravidla se pak může vztáhnout nákladové moderační právo upravené v § 150 o. s. ř., které soudu umožňuje z důvodů zvláštního zřetele hodných účastníku, kterému vzniklo právo na náhradu nákladů řízení, tuto náhradu nepřiznat. Postup podle § 150 o. s. ř. musí být výjimečný, což opakovaně ve své judikatuře akcentuje i Ústavní soud [z prvních nálezů např. sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145) či nález sp. zn. I. ÚS 305/03 ze dne 12. 7. 2005 (N 136/38 SbNU 3)]. Moderace náhrady nákladů řízení je výjimka z pravidla a jako s takovou s ní musejí soudy zacházet (viz i nález sp. zn. I. ÚS 1441/11).

17. Po projednání předmětu řízení (merita věci) soudem zásadně platí pro rozhodování o nákladech řízení, jak je uvedeno v předchozím odstavci, zásada *úspěchu ve věci*, vyjádřená v prvních třech odstavcích § 142 o. s. ř., které zní:

„(1) Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl.

(2) Měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo.

(3) I když měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může mu soud přiznat plnou náhradu nákladů řízení, měl-li neúspěch v poměrně nepatrné části nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu.“

18. První odstavec uvedeného ustanovení předpovídá, jak soud rozhoduje v případě *plného úspěchu* účastníka ve sporu, čímž se ovšem princip úspěchu ve věci nevyčerpává. Druhý a třetí odstavec navazují na první odstavec s předpokladem *úspěchu částečného*; od soudce je v takovém případě vyžadováno stanovení míry úspěchu jednotlivých účastníků (po odečtení neúspěchu od úspěchu), případně konstatování, že úspěch obou stran byl (zásadně) stejný, od čehož se odvíjí příslušný nákladový výrok (poměrné rozdělení nákladů řízení, popř. nepřiznání práva na jejich náhradu žádnému z účastníků, výjimečně přiznání plné náhrady). Od právě vyložené zásady se lze výjimečně odchýlit, shledá-li soud naplnění předpokladů, které zákon pro takové výjimky formuluje (znovu § 150 o. s. ř.).

19. Ústavní soud, ač je obecně k nákladovým otázkám ještě zdrženlivější než k jiným, využívá v odůvodněných případech příležitosti a k rozhodovací praxi obecných soudů se vyjadřuje. Například v nálezu sp. zn. III. ÚS 292/07 ze dne 9. 6. 2009 (N 133/53 SbNU 669) se k zásadě úspěchu ve věci vyslovil takto (bod 18): *„Základní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného procesu, je zásada úspěchu ve věci, vyjádřená v § 142 odst. 1 o. s. ř. V této zásadě se promítá myšlenka, že ten, kdo důvodně bránil své subjektivní právo nebo právem chráněný zájem, by měl mít právo na náhradu nákladů, jež při této procesní činnosti účelně vynaložil, proti účastníku, jenž do jeho právní sféry bezdůvodně zasahoval. Právo úspěšné procesní strany vůči neúspěšné straně řízení na náhradu nákladů vychází ze základního strukturního principu, který se v civilním sporném procesu uplatňuje, tj. ze systému dvou stran v kontradiktorním postavení, v rámci něž účastníci řízení vystupují jako vzájemní oponenti, uplatňující řízení protichůdné zájmy. Úspěch jedné procesní strany je tak zároveň neúspěchem jejího procesního odpůrce, přičemž každá strana se v mezích daných civilním řádem soudním snaží pomocí přípustných prostředků docílit vlastního vítězství a prohry protistrany. Je-li procesní strana úspěšná, měl by jí její odpůrce nahradit náklady, které přitom účelně vynaložila, neboť by bylo v rozporu s ochrannou funkcí civilního práva procesního, pokud by civilní proces neumožňoval odstranit zmenšení majetkové sféry účastníka způsobené jenom tím, že byl nucen důvodně hájit svá práva, do nichž někdo jiný zasahoval. Takové pojetí civilního procesu by bylo v rozporu s požadavkem plné a efektivní soudní ochrany, a tedy i v rozporu s čl. 90 Ústavy.“*

20. Z judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu dále shodně plyne, že poměřovat úspěch či neúspěch ve věci nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba jej posuzovat v širších souvislostech a brát zřetel na konkrétní okolnosti případu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 228/04 ze dne 9. 12. 2004 (N 189/35 SbNU 479), shodně i nález sp. zn. I. ÚS 1441/11, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2059/2015 ze dne 27. 10. 2015, a dále usnesení sp. zn. 23 Cdo 2585/2015 ze dne 3. 12. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3730/2015 ze dne 26. 1. 2016, sp. zn. 22 Cdo 2625/2016 ze dne 30. 11. 2016, či sp. zn. 22 Cdo 1829/2017 ze dne 11. 9. 2017]. Uvedená myšlenka vyjadřuje snahu zohlednit specifika jiných typů řízení než těch, která jsou zahájena na základě žalob o zaplacení peněžitého plnění, v nichž se míra úspěchu ve věci poměřuje nejsnáze; Ústavní soud ji formuloval například v řízení o vyklizení bytu či určení vlastnictví (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2374/19 ze dne 7. 7. 2020), Nejvyšší soud ji hojně využíval právě při řešení dovolání proti nákladovým výrokům v řízeních o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.

21. Lze tak shrnout, že výrok o náhradě nákladů řízení musí být v souladu s průběhem řízení, úkony účastníků i s obsahem příslušného soudního spisu; jinak může být porušen čl. 36 odst. 1 Listiny. Základním hlediskem ovládajícím rozhodování o nákladech civilního řízení je zásada úspěchu ve věci; poměřovat úspěch a neúspěch však nelze jen tím, jak bylo o konkrétní žalobě

rozhodnuto, bez zohlednění širších souvislostí. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má být zřejmým a logickým ukončením celého soudního řízení [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 660/11 ze dne 20. 11. 2012 (N 190/67 SbNU 285); nálezy sp. zn. I. ÚS 2904/16 ze dne 6. 2. 2017 (N 22/84 SbNU 283), bod 18; či nálezy sp. zn. I. ÚS 613/18 ze dne 14. 8. 2019, bod 16].

VIII. b) *Specifická povaha řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví*

22. Řízení s povahou *iudicii duplicis* může být zahájeno k návrhu kteréhokoli z budoucích účastníků a přes formální označení, odpovídající dikci zákona, jsou všichni účastníci vzájemně v postavení odpovídajícím procesní pozici žalobce i žalovaného současně, nehledě na to, kdo žalobu podal; povahově nejde o klasické sporné řízení, v němž by jedna z proti sobě stojících stran musela vyhrát a druhá prohrát, typický náhled na žalobce a žalovaného ve smyslu *útočník – obránce* je pojmově vyloučen (shodně viz PŮLKRÁBEK, Z. *Zásada úspěchu – „novinky“ v rozhodování o nákladech řízení*. Bulletin advokacie, 1–2/2019, s. 35). Řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, jako jeden z příkladů *iudicii duplicis*, je označováno za sporné pouze proto, že není upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních, nýbrž v občanském soudním řádu upravujícím různé typy řízení, i takové, které pro jejich materiální povahu lze za sporná označit jen obtížně, případně vykazují specifika, pro něž se sporný charakter řízení ztrácí – např. nahlíží-li se na některého účastníka řízení jako na slabšího, oslabuje také rovné kontradiktorní postavení stran a pasivní role soudu [typicky nezletilé dítě, osoba s hendikepem, spotřebitel či zaměstnanec – srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431), nálezy sp. zn. II. ÚS 3399/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 112/77 SbNU 651), nálezy sp. zn. I. ÚS 615/17 ze dne 10. 8. 2017 (N 148/86 SbNU 485), či nálezy sp. zn. I. ÚS 1844/17 ze dne 27. 11. 2017 (N 218/87 SbNU 505)].

23. „Spor“ o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví může být zahájen na základě žaloby kteréhokoli spoluvlastníka, který se cítí být ve spoluvlastnictví nespokojen a nechce v něm setrvat; jako takové je dané řízení nutno vnímat perspektivou základního práva na ochranu vlastnictví zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny. Vlastnické právo zahrnuje i právo přestat být vlastníkem (věc opustit, zcizit); v případě spoluvlastnictví se specificky uplatňuje zásada, že nikdo nemůže být spravedlivě nucen setrvávat ve spoluvlastnictví (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 174/05 ze dne 12. 4. 2006). Pro případ, že se sami spoluvlastníci nedohodnou na oddělení ze spoluvlastnictví či jeho zrušení a vypořádání, má každý z nich právo obrátit se na soud s návrhem na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví (srov. § 1140 a § 1143 o. z.). Rozhodnutí nesetřávat nadále ve spoluvlastnickém vztahu je svobodným rozhodnutím spoluvlastníka, jehož vlastnické právo je chráněno čl. 11 odst. 1 Listiny, ovšem stejnou měrou jako vlastnické právo kohokoli jiného, tedy i ostatních spoluvlastníků. Z druhé strany platí rovněž, že nikoho nelze nutit k uzavření mimosoudní dohody (ať už se jí brání z objektivních, či subjektivních důvodů), ačkoliv smírné vyřešení věci, a zvláště ve věcech zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, je (vždy) více než vítané a vhodné.

24. Zruší-li soud spoluvlastnictví, vydává následně konstitutivní rozhodnutí o způsobu jeho vypořádání, návrhy účastníků přitom není vázán (§ 153 odst. 2 o. s. ř.), je vázán pouze zákonným pořadím jednotlivých možností podle § 1143 a násl. o. z. (rozdělení věci, přikázání věci jednomu či více spoluvlastníkům za náhradu, nařízení prodeje věci ve veřejné dražbě). Volba konkrétního způsobu vypořádání je v konečném důsledku na úvaze soudu, účastník řízení nad ním fakticky nemá kontrolu. Svůj návrh soudu sdělit může i nemusí, v průběhu řízení jej může měnit (například podle výsledků provedení dokazování, zejména znaleckého zkoumání např. k (ne)dělitelnosti nemovité věci), aniž by změna návrhu žalobce byla považována za změnu žaloby ve smyslu § 95 o. s. ř., která by podléhala schválení soudu

(viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3389/2014 ze dne 10. 9. 2014) – co do způsobu vypořádání zrušeného spoluvlastnictví žalobce nedisponuje předmětem řízení volně jako například v případě žaloby na plnění (obdobně viz nález sp. zn. II. ÚS 572/19, bod 22). Žádný ze spoluvlastníků tak nadále nemá osud řízení zcela ve svých rukou.

VIII. c) Rozhodování o nákladech řízení ve věcech zrušení a vypořádání spoluvlastnictví

25. Zmíněná specifika řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je třeba mít s ohledem na dotčený článek 11 odst. 1 Listiny na paměti i při rozhodování o nákladech takového řízení.

26. Judikatura Nejvyššího soudu jako vrcholného justičního orgánu sjednocujícího praxi z doby, kdy nebylo dovolání proti výrokům o nákladech řízení ze zákona vyloučeno [naposledy před účinností § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř., ve znění zákona č. 296/2017 Sb.], je postavena na premise, že v řízeních, v nichž soud ruší a vypořádává spoluvlastnictví, má soud postupovat podle § 142 odst. 1 o. s. ř., v odůvodněných případech eventuálně podle § 142 odst. 2 o. s. ř. (vycházejíc již ze stanoviska Nejvyššího soudu SR sp. zn. Cpj 8/72 ze dne 8. 3. 1973, které je vzhledem k nezměněné právní úpravě stále aplikováno). V intencích daného řízení to znamená, že zruší-li soud k návrhu žalobce podílové spoluvlastnictví a vypořádá je způsobem, který žalobce navrhoval, je při rozhodování o nákladech řízení třeba vyjít z toho, že žalobce měl procesní úspěch ve věci v plném rozsahu, bez ohledu na jednání účastníků před zahájením řízení nebo na to, že druhý spoluvlastník mohl žalobu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví podat také, tedy že jde o tzv. *iudicium duplex* (usnesení sp. zn. 22 Cdo 245/2014 ze dne 26. 3. 2014). Dále Nejvyšší soud nabádal obecné soudy k tomu, aby při hodnocení úspěchu ve věci vycházely z toho, k jaké sporné skutečnosti bylo směřováno dokazování a jak byl spor řešen v rozhodnutí (např. usnesení č. j. 22 Cdo 1523/2017-288, odkazované odvolacím soudem, sp. zn. 22 Cdo 935/2017 ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2767/2017 ze dne 26. 7. 2017 či znovu usnesení sp. zn. 22 Cdo 2059/2015). Nejvyšší soud však také dodal, že procesní úspěch je třeba posuzovat z více hledisek, a to nejen ve vztahu k samotné žalobě, ale k celému průběhu řízení, závěrečným procesním stanoviskům účastníků řízení a s případným přihlédnutím k tomu, zda ze strany účastníka nejde o zneužití jeho procesních práv; rozhodnutí, zda a nakolik byl účastník procesně úspěšný, závisí podle Nejvyššího soudu na úvaze soudu (viz usnesení sp. zn. 22 Cdo 2882/2016 ze dne 30. 11. 2016) – stejně jako zvolený způsob vypořádání, což je z pohledu Ústavního soudu podstatné z níže vyložených důvodů.

27. Uvedené stanovisko sp. zn. Cpj 8/72 z roku 1973 bylo sice přijato v době, kdy byl přístup k ochraně vlastnického práva jednotlivce diametrálně odlišný než v nynějších demokratických poměrech, obsahuje však současně apel k individuálnímu posouzení každé jednotlivé věci („*So zreteľom na rozmanitosť prípadov treba však riešiť každý prípad individuálne s prihliadnutím na celý priebeh konania a postup jednotlivých účastníkov ako aj na to, do akej miery sú jednotliví účastníci dotknutí na svojich záujmoch vyneseným rozsudkom.*“), vůči kterému nemá Ústavní soud výhrady a nabádá obecné soudy, aby i tento nález vnímaly především ve světle konkrétních okolností jimi souzené věci.

28. Přestože existuje řada rozhodnutí Ústavního soudu, uvedenou praxi dovolacího soudu aprobujících (namátkou viz usnesení sp. zn. III. ÚS 1637/09 ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. III. ÚS 356/11 ze dne 7. 4. 2011, sp. zn. IV. ÚS 738/14 ze dne 25. 11. 2014, sp. zn. II. ÚS 2421/16 ze dne 14. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 2198/18 ze dne 13. 11. 2018, sp. zn. III. ÚS 697/18 ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. III. ÚS 443/19 ze dne 12. 11. 2019, či sp. zn. III. ÚS 4109/19 ze dne 11. 2. 2020), s ohledem na vývoj nálezové judikatury

(sp. zn. I. ÚS 1441/11, sp. zn. II. ÚS 572/19 a sp. zn. III. ÚS 186/20), dospívá nyní Ústavní soud v jejích intencích k následujícím závěrům:

29. Spoluvlastník může sice zahájení soudního řízení vyvolat, občanský zákoník (hmotné právo) však následně dává jasný návod, jak má soud postupovat. Z pohledu ústavně konformního výkladu procesního principu úspěchu ve věci ve smyslu § 142 o. s. ř. je proto v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví třeba odlišit dva momenty – zaprvé rozhodování o zrušení spoluvlastnictví, a zadruhé rozhodování o vypořádání zrušeného spoluvlastnictví; dokazování soud také vede ke dvěma rozdílným okruhům prokazovaných skutečností. Uvedené momenty lze do jisté míry připodobnit k rozhodování o základu nároku a jeho výši v řízení o klasické žalobě na plnění, alespoň pokud jde o nalézací fázi procesu. Návrhu na zrušení spoluvlastnictví soud buď vyhoví a řízení pokračuje rozhodováním o způsobu jeho vypořádání, anebo jej zamítne, a tím se řízení končí.

30. Návrh na zrušení spoluvlastnictví soud zamítne z důvodů uvedených v § 1140 odst. 2, věta druhá, o. z., tedy proto, že je zrušení spoluvlastnictví požadováno „v nevhodnou dobu“ nebo „jen k újmě některého ze spoluvlastníků“. Pouze v takových případech lze z pohledu Ústavního soudu hovořit o plném úspěchu a neúspěchu ve věci. Přestože spoluvlastník nemůže být nucen setrvávat ve spoluvlastnictví nedobrovolně, je třeba jeho vlastnické právo chráněné článkem 11 odst. 1 Listiny vyvažovat se stejně chráněnými právy ostatních spoluvlastníků. Je-li proto zákonem stanoveno, že spoluvlastník nesmí žádat zrušení spoluvlastnictví v nevhodnou dobu či jen k újmě jiného spoluvlastníka, on tak přesto učiní a soud jeho žalobu zamítne (čímž se řízení končí), není důvod nepohlížet na něj jako na neúspěšného žalobce ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 2108/10 ze dne 25. 11. 2010, či usnesení sp. zn. III. ÚS 70/18 ze dne 6. 2. 2018), za případné úvahy nad výjimečnou aplikací § 150 o. s. ř.

31. Zamítnutí žaloby o zrušení spoluvlastnictví je však v praxi unikátní; převažuje povinnost soudu umožnit nespokojenému spoluvlastníkovi, aby ve spoluvlastnictví nadále nesetřával. Ve většině případů proto obecné soudy vyhoví žalobě, podané některým ze spoluvlastníků, co do požadavku na zrušení spoluvlastnictví; na zrušení spoluvlastnictví ostatně mezi účastníky často panuje shoda.

32. Procesní úspěch navrhovatele, a odpovídající procesní neúspěch dalších spoluvlastníků, tak nelze odvozovat od skutečnosti, že bylo vyhověno samotnému návrhu na zrušení spoluvlastnictví – právě proto, že soud mu vyhoví téměř vždy (s výjimkou právě popsanych případů). Dále proto, že podání návrhu je projevem výkonu ústavně chráněného vlastnického práva, který může kdykoli uskutečnit kterýkoli ze spoluvlastníků, aniž by bylo spravedlivé jej za takový projev sankcionovat (viz bod 23 nálezu), a také proto, že vyhověním návrhu na zrušení spoluvlastnictví řízení nekončí, nýbrž soud dále jedná o způsobu jeho vypořádání (přičemž není vázán návrhy účastníků, ale zákonnou poslušností – viz bod 24), což ostatně plyne i z judikatury Nejvyššího soudu.

33. Podle Ústavního soudu však nelze procesní úspěch účastníka odvíjet ani od výsledného způsobu vypořádání spoluvlastnictví. Teprve ve fázi rozhodování o vypořádání zrušeného podílového spoluvlastnictví se naplno projeví charakter řízení *iudicii duplicis*, jehož specifika nekorespondují charakteristickým znakům civilního sporu v režimu občanského soudního řádu, a v důsledku toho je stanovování úspěchu jednotlivých účastníků ve věci pro účely rozhodnutí o nákladech řízení velmi obtížné.

34. Soud musí účastníky (spoluvlastníky) v dané fázi řízení přestat nadále vnímat jako žalobce a žalovaného *stricto sensu*, přestože je tak zákon označuje. V první řadě chybí původce, který by zapříčinil zahájení řízení svým protiprávním jednáním; z povahy věci neexistuje účastník, který by bezdůvodně zasahoval do právní sféry druhého účastníka. Zároveň nelze říci, že by se strany navzájem snažily dosáhnout vlastního vítězství a prohry protistrany (odhlédneme-li od případných osobních antipatií spoluvlastníků). Pro nalezení „oběti a viníka“ či „vítěze a poraženého“ (čili pro konstatování plného úspěchu jedné ze zúčastněných stran na vrub druhé) zde chybí klíčový pojmový znak – nebylo porušeno subjektivní právo, které by byl žalobce proti žalovanému nucen před soudem hájit. Proto také nelze konstatovat, že by nepřiznáním práva na náhradu nákladů řízení nebyla naplněna ochranná funkce civilního práva procesního ve smyslu čl. 90 Ústavy, neboť zde absentuje předpoklad, že se majetková sféra žalobce zmenšila vydáním jemu vzniklých nákladů řízení jenom proto, „že byl nucen důvodně hájit svá práva, do nichž někdo jiný zasahoval“ (viz znovu bod 18 nálezu sp. zn. III. ÚS 292/07).

35. Vyvolání řízení je svobodnou volbou navrhovatele („žalobce“), do jehož majetkové sféry nemusel nikdo zasáhnout, a ani jej k podání žaloby přimět. Stejně tak je svobodnou volbou jiného spoluvlastníka („žalovaného“) neuzavřít navrženou mimosoudní dohodu a požadovat určitý způsob vypořádání, neboť i na jeho straně jde o výkon ústavně zaručeného vlastnického práva. Má-li procesní obrana žalovaného spoluvlastníka rozumný a přesvědčivý základ (a nespadá do kategorie zneužití práva či obstrukčního chování), nelze mu její uplatnění klást k tíži a zmenšovat uložením nákladové povinnosti jeho majetkovou sféru ve prospěch spoluvlastníka, který se svobodně rozhodl ve spoluvlastnictví nadále nesetrvávat – třeba i ve shodě s ostatními spoluvlastníky – a měl to „šťěstí“, že podal žalobu jako první a že soud vypořádal zrušené spoluvlastnictví ve shodě právě s jeho návrhem (proto, že nejlépe odpovídal zákonem stanovené posloupnosti).

36. Žádná z procesních stran navíc výsledkem řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví po finanční stránce neztrácí, obě odcházejí od soudu s majetkovou hodnotou (pomineme-li rozdílný vývoj inflační hodnoty nemovitostí a peněz), se kterou do něj vstoupily (ať už dobrovolně, či vynuceně). Nikdo z hlediska objemu majetku nezáskává nic navíc, nikdo nic netratí; majetkovou ztrátu utrpí každý z účastníků „pouze“ ve vynaložených nákladech řízení, byť jde často o značné částky.

37. Proto nelze odvíjet procesní úspěch od toho, jaký způsob vypořádání jednotliví spoluvlastníci navrhovali a ke kterému z nich se soud v konečném rozhodnutí přiklonil proto, že lépe vyhovoval zákonné posloupnosti. Zaprvé, způsob vypořádání zrušeného spoluvlastnictví nemusí být účastníky navržen (znovu např. usnesení sp. zn. 22 Cdo 245/2014) a může být jimi dobrovolně ponechán na úvaze soudu (přestože je z hlediska efektivního projednání věci nanejvýš vhodné, aby účastníci prezentovali svou představu), zadruhé návrhy účastníků mohou být formulovány jako eventuální a mohou být v průběhu řízení měněny – v případě žalobce bez nutnosti postupu podle § 95 o. s. ř (viz bod 24 nálezu). V závislosti na fundovanosti formulovaného petitu by tak paradoxně každý z účastníků mohl být považován za úspěšného vždy, ať již soud zvolí kteroukoli z možných alternativ.

38. Ze stejného důvodu – není-li soud při vypořádávání zrušovaného spoluvlastnictví vázán návrhy účastníků (kteří nemají předmět řízení zcela ve své dispozici) – není podle Ústavního soudu dobře možné odvíjet procesní úspěch ve věci ani od toho, co bylo mezi účastníky sporné a k čemu bylo vedeno dokazování (viz judikatura Nejvyššího soudu, shrnutá výše v bodu 26). Soud totiž směřuje dokazování k prokázání skutečností potřebných pro ten ze způsobů

vypořádání, který ve věci připadá v úvahu s ohledem na zákonnou posloupnost, z moci úřední; z návrhů účastníků řízení přitom vyjít může, ale nemusí. Není účelem nálezu naznačit, že by snad účastníci řízení neměli plnit své základní povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti a povinnost důkazní [§ 101 odst. 1 písm. a), b) o. s. ř.]; jelikož však jimi navrhovaný způsob vypořádání nemusí nést nutně znaky protiprávního či šikanózního jednání na úkor jiného účastníka (spoluvlastníka), nelze úspěch ve věci dovozovat ani z předmětu provedeného dokazování.

39. V odpovědi na otázku, jakou váhu při hodnocení míry úspěšnosti jednotlivých účastníků daného typu řízení přisoudit kritériu, jaká zásadní otázka byla mezi účastníky sporná a jak byl tento spor řešen v rozhodnutí (např. již zmíněná usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 935/2017, sp. zn. 22 Cdo 2059/2015 a sp. zn. 22 Cdo 2767/2017), se proto první senát Ústavního soudu shoduje se závěry vyslovenými druhým senátem v nálezu sp. zn. II. ÚS 572/19 (viz bod 25) a v souladu s ním nabádá obecné soudy, aby při rozhodování o nákladech řízení nepostupovaly mechanicky. Právě posuzování míry úspěšnosti spoluvlastníků jen na základě uvedeného kritéria, bez zohlednění řady dalších, v tomto nálezu podrobně popsanych aspektů a specifík řízení, je formalistické, mechanické a neodpovídající charakteru předmětného řízení. V tomto ohledu se první senát naopak neztotožňuje se závěrem, vyjádřeným v nálezu sp. zn. III. ÚS 186/20 (bod 17); ve výjimečných případech se snad uvedené kritérium sporného předmětu dokazování, formulované Nejvyšším soudem, může jevit adekvátním a spravedlivým; nemusí tomu tak nicméně být vždy.

40. Podle další již citované judikatury Nejvyššího soudu (např. usnesení sp. zn. 22 Cdo 935/2017) není okolnost, že žalovaný se zrušením a vypořádáním spoluvlastnictví souhlasil, a dokonce ani to, že souhlasil se způsobem vypořádání, důvodem pro zpochybnění procesního úspěchu žalobce. Nejvyšší soud dále pokračuje: *„Jinak řečeno, kdyby strany byly v naprosté shodě, nebylo by důvodu vést soudní spor; proto je třeba úspěch ve sporu posuzovat podle jeho výsledku v těch částech uplatněného nároku, ve kterých mezi nimi nebyla shoda. Uvedené platí i pro případ, kdy spor je veden pouze pro stanovení výše vypořádacího podílu; v takovém případě je faktickým předmětem sporu jen tato výše a úspěšnost účastníků je třeba posoudit podle srovnání rozsudku a toho, jaký vypořádací podíl požadovali, resp. považovali za správný.“* Takový přístup z pohledu Ústavního soudu uvedené aspekty ochrany vlastnického práva jednotlivých spoluvlastníků ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny a zmíněná specifika řízení nesoucího znaky *iudicium duplex* dostatečně nezohledňuje.

41. Podle Ústavního soudu nelze v řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví objektivně hledat vítěze ani poraženého (pomineme-li emoční stránku věci), neboť nelze účastníky řízení vnímat tak, jako by jeden byl v právu, a druhý nikoli. Každý ze spoluvlastníků může mít racionální důvody i vhodné podmínky (včetně připravenosti vyplatit ostatním vypořádací podíl), proč žádá přikázání společné věci do svého vlastnictví. Soud potom (nepřichází-li do úvahy jako primární možnost rozdělení společné věci) řeší, kdo se například více podílel na jejím získání, jaké jsou finanční poměry jednotlivých spoluvlastníků pro účely péče o přikázanou věc, zkoumá rodinné, sociální, morální souvislosti apod.; poměry spoluvlastníků (účastníků) přitom mohou být srovnatelné. Není proto namístě vytýkat spoluvlastníkovi, který navrhoval odlišný než soudem zvolený způsob vypořádání, nevoli k uzavření mimosoudní dohody či soudního smíru, nebyl-li jeho odpor obstrukčního charakteru. Stejně tak není namístě klást účastníku k tíži, že například není sám schopen vyhodnotit odbornou otázku dělitelnosti pozemku, potřebuje-li i soud k jejímu zodpovězení znalecký posudek. Měl-li by se tedy úspěch ve věci odvíjet od způsobu vypořádání, jaký účastník navrhoval, dokáže účastník ovlivnit svůj úspěch ve věci jen omezeně, neboť dokáže jen omezeně ovlivnit úsudek soudu o tom, jak

spoluvlastnictví vypořádá – zda společnou věc rozdělí, či kterému ze spoluvlastníků společnou věc přikáže a kterému přizná přiměřenou náhradu (a v jaké výši).

42. Proto považuje Ústavní soud za ústavně konformní východisko při rozhodování o nákladech řízení, jímž bylo vypořádáno zrušené spoluvlastnictví, spatřovat u obou stran (u všech spoluvlastníků) částečný úspěch ve věci ve smyslu § 142 odst. 2 a 3 o. s. ř. Zásadně je namístě rozhodnout, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, na což pamatuje druhá z alternativ upravených v § 142 odst. 2 o. s. ř.; poměrné rozdělování nákladů řízení zde z právě vyložené povahy věci nemá smysl, stejně jako je v dané fázi řízení již vyloučeno hledat na straně kteréhokoli účastníka plný úspěch ve věci a aplikovat § 142 odst. 1 o. s. ř.

43. V odůvodněných případech lze některému z účastníků přiznat právo na náhradu nákladů, a to podle § 142 odst. 3 o. s. ř., neboť způsob vypořádání spoluvlastnictví (i stanovení míry úspěchu jednotlivých účastníků) závisí na úvaze soudu (viz bod 24 nálezu). Zvláštními okolnostmi konkrétního jedinečného případu může být např. obstrukční chování spoluvlastníka, nezáměr o konstruktivní vyřešení věci nebo šikanózní výkon práva. Šikanózním jednáním však není sama o sobě skutečnost, že některý (nebo každý) ze spoluvlastníků navrhuje přikázání spoluvlastněného majetku do svého výlučného vlastnictví (což je v soudní praxi situace obvyklá); obecný soud by musel přesvědčivě vyložit další důvody, které jej vedly k závěru, že je (výjimečně) namístě danému spoluvlastníku uložit povinnost hradit náklady řízení jinému spoluvlastníkovi.

44. Další širší okolnosti, k nimž lze přihlídnout, plynou z judikatury Nejvyššího soudu – například že se účastníci ohledně předmětu řízení alespoň částečně shodli, jaké bylo procesní chování a stanoviska jednotlivých účastníků v průběhu řízení či jaké bylo jejich jednání před zahájením řízení při snaze o zrušení spoluvlastnictví dohodou. *„Mezi individuální okolnosti konkrétní věci, které by měl soud zvažovat, patří i procesní aktivita účastníků v průběhu řízení, jakož i jejich postoje a snaha, popřípadě její absence, o konstruktivní přístup k rychlému a hospodárnému projednání a rozhodnutí věci, tedy i ochota či neochota o smírné vyřešení věci v průběhu řízení“* (např. usnesení č. j. 22 Cdo 2816/2017-1276 ze dne 5. 10. 2017).

45. První senát Ústavního soudu uvedeným posouzením navazuje na závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 1441/11 a sp. zn. II. ÚS 572/19, které dále rozvíjí. Jak v později zmíněném nálezu konstatoval druhý senát (body 26 a 27), je úkolem soudnictví rozhodovat spory mezi účastníky řízení a přinášet jim pokud možno spravedlivá rozhodnutí, nikoli vyvolávat další neshody mezi nimi či jejich vzájemný pocit nespravedlnosti, tím spíše v rámci rozhodování o nákladech řízení, které netvoří podstatu soudního řízení. Na obecných soudech je, aby v každém konkrétním řízení s povahou *iudicii duplicis* posoudily, které zákonné ustanovení pro rozhodnutí o nákladech řízení je namístě aplikovat, aby bylo dosaženo spravedlivého a ústavně akceptovatelného rozhodnutí.

VIII. d) Aplikace na projednávaný případ

46. Vyloženým požadavkům v projednávaném případě odvolací soud nevyhověl. O nákladech řízení ve vztahu ke stěžovateli rozhodl toliko na základě posouzení, které otázky byly mezi účastníky sporné a návrh kterého z nich v těchto otázkách se shodoval s výsledným rozhodnutím ve věci. Takové posouzení je příliš úzké a nepřihlíží ke specifickým dotčeného řízení, ústavněprávním ani procesním, a nakonec ani k relevantním širším okolnostem věci.

V tomto směru nelze odkázat ani na odůvodnění nalézacího soudu, který sice aplikoval § 142 odst. 2 o. s. ř., avšak učinil tak na základě jiné zjednodušující úvahy, že stěžovatel jako žalobce byl úspěšný co do návrhu na zrušení spoluvlastnictví, nikoli již co do navrženého způsobu vypořádání, a proto je namístě závěr o částečném úspěchu obou účastníků. Taková úvaha by ve světle zde předestřených závěrů Ústavního soudu bez dalšího rovněž neobstála.

47. Na zrušení spoluvlastnictví mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem panovala shoda, sporným mezi nimi zůstal pouze způsob jeho vypořádání. Vyplývá-li ze zásady, že nikdo nemůže být nucen ve spoluvlastnictví setrvat, a tedy účast spoluvlastníka nelze vynucovat proti jeho vůli, dále, že žádný ze spoluvlastníků nemůže být sankcionován pro svůj návrh na oddělení ze spoluvlastnictví či na jeho zrušení a vypořádání (vyjma případů šikanózního charakteru takového návrhu, respektive případů zneužití práva), pak je na odvolacím soudu, aby posoudil, zda ve věci stěžovatele existují okolnosti, které výjimečně odůvodňují, aby nesl náklady řízení vzniklé vedlejšímu účastníku (viz body 43 a 44 nálezu). Odůvodnění uložené povinnosti k náhradě nákladů řízení však s ohledem na výše uvedené nelze ústavně konformně stavět na „neúspěchu“ co do navrhovaného způsobu vypořádání, závisí-li způsob na úvaze soudu, který se nadto při zjišťování skutkového stavu při hledání odpovědi na spornou odbornou otázku, je-li konkrétní pozemek dělitelný či nikoli, neobejde bez znaleckého zkoumání.

48. Pro odvolací soud tak při rozhodování o nákladech řízení (jak odvolacího, tak i nalézacího) může být relevantní například otázka, v jakém okamžiku byla (prostřednictvím znaleckého zkoumání) bezpečně zjištěna skutečnost, že celý soubor společných nemovitých věcí je reálně dělitelný bez výrazné ztráty hodnoty nově vzniklých celků, zda by bylo možné učinit závěr, že stěžovatel i poté bezvysledně trval na svém, že vše má být přikázáno do jeho výlučného vlastnictví, a zda by jeho chování bylo již možné hodnotit jako zneužití procesních práv ve smyslu neúměrného prodlužování řízení a navyšování jeho nákladů. Teprve takové (přesvědčivě odůvodněné) úvahy jsou způsobilé odůvodnit rozhodnutí, že stěžovatel je povinen hradit náklady řízení vedlejšímu účastníkovi. Jelikož však v daném typu řízení je i posouzení míry úspěchu jednotlivých účastníků řízení dílem úvahy soudu (viz znovu usnesení Nejvyššího sp. zn. 22 Cdo 2882/2016), byla by stěžovateli uvedená povinnost uložena podle § 142 odst. 3 o. s. ř., nikoli podle odstavce prvního téhož ustanovení (viz výše bod 42 nálezu).

49. Nepřípadná je i argumentace vedlejšího účastníka, podle které nebyla v řízení prokázána stěžovatelem tvrzená nedělitelnost některých pozemků a podle které kdyby stěžovatel netrval na svém, mohly být ušetřeny nemalé náklady řízení. Není-li soud vázán návrhy účastníků a je-li vázán (hierarchickou) zákonnou poslušností, v níž rozdělení společné věci (či společného souboru věcí) předchází přikázání celé společné věci (souboru věcí) do výlučného vlastnictví pouze jednoho z původních spoluvlastníků, pak nelze říci, že by soud vedl dokazování ohledně dělitelnosti pozemku „pro urputnost“ některého z účastníků; zjištění této skutkové otázky bylo nezbytné pro následné hmotněprávní posouzení, který ze způsobů vypořádání spoluvlastnictví je v souladu se zákonnou úpravou vhodné zvolit. Bylo-li či nebylo dokazování zdlouhavé, neefektivní či jinak vadné, není možné přičítat k tíži stěžovateli jen proto, že setrval na svém tvrzení o nedělitelnosti pozemku a žádal přikázání společných věcí do svého výlučného vlastnictví (viz znovu zejména body 35 a 41 nálezu).

50. Právě uvedeným nicméně Ústavní soud nehodnotí otázku, zda lze stěžovatelovo procesní chování považovat za racionální, či nikoli. Takové posouzení náleží obecným soudům, přesněji soudu odvolacímu, kterému se nyní věc vrací k novému rozhodnutí.

51. Odvolací soud vydal své rozhodnutí dříve, než Ústavní soud přijal uvedené nálezy sp. zn. II. ÚS 572/19 a III. ÚS 186/20. Nemohl tak být s úvahami Ústavního soudu seznámen a svým rozhodnutím procesně správně následoval ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, kterou však Ústavní soud neshledává ústavně konformní. Jelikož Nejvyšší soud se s ohledem na účinnou úpravu nepřipustnosti dovolání proti výrokům o nákladech řízení nebude vyjadřovat [viz § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř.] k otázkám nákladů řízení v nejbližší době nevyjádří, Ústavní soud musí jeho sjednocovací roli do jisté míry suplovat. Dospívá přitom k závěru, že poměrování úspěšnosti účastníků řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví na základě jádra prováděného dokazování je nepřiléhavé a neodpovídající ústavněprávním ani procesním specifikům dotčeného řízení.

IX. Závěr

52. Nikdo zásadně nemůže být nucen setrvávat ve spoluvlastnictví, a tak ani žádného ze spoluvlastníků nelze bez dalšího sankcionovat za to, že spoluvlastnictví má být zrušeno a vypořádáno, respektive za to, že byl u soudu podán příslušný návrh na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. V předmětném řízení se jedná o rovném vlastnickém právu všech účastníků (spoluvlastníků), kteří mají shodné procesní postavení (žalobců i žalovaných) a kteří předem nemohou přesně předvídat konkrétní rozhodnutí soudu. Každý z odlišných návrhů jednotlivých účastníků může mít rozumný a přesvědčivý základ a je nutno na něj pohlížet jako na projev ústavně chráněného vlastnického práva. Zahájení a vedení řízení před soudem nelze bez dalšího klást k tíži ani žalujícímu spoluvlastníku, který je inicioval, ani tomu, který se formálně ocitl na straně žalované. Spoluvlastníci sami nemohou plně ovlivnit konečné rozhodnutí soudu o způsobu vypořádání, soud jejich návrhy v tomto rozsahu není vázán, ale sám rozhodne dle zákonné poslušnosti jednotlivých způsobů vypořádání a v jejich rámci podle svého vlastního uvážení (například jak konkrétně bude společná věc rozdělena či komu bude přikázána do vlastnictví a komu bude přiznána přiměřená náhrada). V řízení jsou přitom často dány skutečnosti umožňující s jistou mírou přesvědčivosti zdůvodnit přikázání věci každé ze stran sporu a každý z odlišných návrhů jednotlivých spoluvlastníků může mít rozumný a přesvědčivý základ. Nemohou-li spoluvlastníci předem přesně předvídat konkrétní rozhodnutí soudu a mají-li všichni shodné procesní postavení v řízení, v němž se jedná o rovném vlastnickém právu všech účastníků, jeví se zpravidla jako spravedlivé východisko pro rozhodnutí o nákladech řízení, aby každý ze spoluvlastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného spoluvlastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody; takové východisko odpovídá právu spoluvlastníků na ochranu vlastnictví zaručenému čl. 11 odst. 1 Listiny (shodně srov. nález sp. zn. II. ÚS 572/19, body 22 a 23).

53. Na zákonné úrovni to znamená upřednostnit aplikaci § 142 odst. 2 o. s. ř. a vyslovit, že oba (všichni) účastníci řízení byli úspěšní zčásti a náhrada nákladů řízení proto nenáleží žádnému z nich. Tím ovšem není řečeno, že by soud nemohl zohlednit konkrétní okolnosti případu a aplikovat § 142 odst. 3 o. s. ř., odůvodňuje-li např. obstrukční chování účastníka v průběhu řízení, či jiné významné okolnosti (viz body 43 a 44). Samo o sobě však není rozhodné, jaký navrhl který z účastníků způsob vypořádání zrušeného spoluvlastnictví a který z nich (či úplně jiný) soud nakonec zvolil, neboť to záviselo na jeho úvaze, vedené zákonnou úpravou. Proto také nemůže být rozhodné, co bylo mezi účastníky sporné z pohledu provedení dokazování a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud.

54. Ústavnímu soudu s ohledem na učiněný výklad nezbylo než uzavřít, že napadenými výroky svého rozhodnutí odvolací soud, veden judikaturou Nejvyššího soudu, která pomíjí ústavně právně relevantní specifika řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, porušil základní

právo stěžovatele na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků proto Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a napadené výroky rozsudku odvolacího soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti nálezů Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 10. listopadu 2020

Vladimír Sládeček
předseda senátu